

inferir que «*linguists analyze texts, but translators must understand texts*». També dubta de l'interès de certes assignatures complementàries com ara la lingüística computacional i la intel·ligència artificial. Troba que la informació que donen és marginal i que, en canvi, s'hauria de posar més atenció en la importància dels lectors als quals van destinades les traduccions.

Preocupat per l'ensenyament de la traducció, Nida fa nou recomanacions als professors. El lector curiós les trobarà a la pàgina 105. Aquí ens servirà de mostra només la primera, d'altra banda molt previsible, tenint en compte tota la seva argumentació fins ara. Aconsella «*to have plenty of personal experience in translating so that advice and help to students will be genuine and realistic. Never try to teach*

a skill in which you yourself are not competent».

Tornant als manuals, Nida n'analitza disset (entre ells, ens complau que hi inclogui el de Juan Gabriel López Guix i Jacqueline Minett Wilkison de 1997) i en recomana quatre als principiants (p. 93-103). És curiós, després de tot el que ha dit en contra dels manuals, que ara dediqui tantes pàgines a analitzar-ne disset (un de seu inclòs) i els presenti com a lectures útils.

Per acabar, una altra curiositat: a la bibliografia final cita 141 autors, el més antic és del 1680 (John Dryden) i el més modern, del 1998 (Kjell Magne Yri).

Joan Fontcuberta i Gel

Universitat Autònoma de Barcelona
Departament de Traducció i d'Interpretació

REAL, Elena; JIMÉNEZ, Dolores; PUJANTE, Domingo; CORTIJO, Adela (eds.)
Écrire, traduire et représenter la fête (obra col·lectiva)

València: Servei de Publicacions de la Universitat de València, 2002, 833 p.

A la nota introductòria que encapçala aquesta copiosa miscel·lània, s'indica que el tema que aplega els participants en el VIII Coloquio Internacional de Profesores de Filología Francesa de la Universidad Española, és *la festa*, considerada des de «los diferentes puntos de vista que interesan al filólogo: la lingüística, la literatura, la traducción, la didáctica y la cultura» (p. 13). Per raons d'espai abordarem en aquesta ressenya exclusivament aquelles contribucions que tracten de manera explícita les qüestions de traducció relacionades directament o indirecta amb el que en podríem dir àmbit antropològic de les manifestacions festives, amb tot el que d'ambigu i d'excessivament genèric pugui tenir aquesta classificació *a priori*, amb alguna excepció tanmateix, com en el cas de la ponència d'Hermes Salceda, que si bé no tracta de traducció directament, aborda uns problemes literaris que aquest professor coneix alhora com a estudis i com

a traductor i que la traducció ha permès de copsar i de contrastar, si més no en part.

És evident, doncs, però tot i així escau de subratllar-ho, que l'enfocament global, tant temàtic com disciplinari, d'aquesta obra col·lectiva ultrapassa la perspectiva que nosaltres hem adoptat i aquest advertiment no hauria de ser interpretat com un pretext per oblidar ni els camps d'estudi ni les àrees científiques esmentades més amunt, que aquí s'han deixat de banda, però que sens dubte trobaran ressò entre altres comentaristes.

La comunicabilitat interlingüística d'aquesta experiència dels sentits que és la festa, transmesa en la majoria de casos a través de la literatura i, per tant, transfigurada per via discursiva, i sobretot les modalitats, variants, formes d'enunciació i estratègies textuals que adopta hauria de ser, *a priori*, el moll de l'os d'allò que se'ns proposa en aquest volum. I la condició prèvia d'aquesta comunicabilitat és que els codis lingüístics de les

llengües que la traducció posa contacte permetin de minimitzar la pèrdua semàntica o expressiva en reformular els enunciats d'una llengua a l'altra. I aquí trobem una de les dificultats objectives majors pel que fa al lèxic necessari per descriure la festa, atès que els diccionaris bilingües, fins i tot els més excel·lents, ho recullen gairebé tot, tret de l'oralitat, quan aquesta no ha passat a la llengua escrita, com assenyalen de manera pertinent Pedro Mogorón i Ascensión Sierra en la seva comunicació «Vocabulaire de la fête dans la langue orale: traduction français-espagnol» (p. 711-722). I ho reforça Guilhem Naro a «La fête dans les dictionnaires» (p. 687-698), tot indicant que «le sens de la fête a évolué au long d'un peu plus d'un siècle» (p. 687). Dificultats gairebé insalvables pel fet que, des del punt de vista lexicosemàntic, cal combinar els eixos sincrònics i diacrònics dels sistemes lingüístics respectius per tal d'elaborar bones traduccions i tenir en compte la dimensió cultural, però també la retòrica i la pragmàtica, sobretot en la qüestió essencial dels registres de llengua utilitzats en cada situació comunicativa.

Així doncs, per enfocar correctament la representació i la traducció de la festa, cal al nostre parer considerar teòricament dos grans eixos lingüístics o polaritats, a saber, d'una banda, la polaritat diacronia/sincronia i, de l'altra, la polaritat oralitat/escriptura. L'articulació d'ambdues és certament d'una gran dificultat metodològica. Les contribucions que ens ocupen només parcialment responen a aquestes premisses i en força casos ni tan sols no les han tingudes en compte. Amb tot, i com a precaució oratòria, voldríem afirmar, sense cap mena de restricció, que l'interès de la majoria dels treballs aplegats desborda àmpliament aquestes objeccions preliminars, i presenta un rigor i interès científic innegables. I més enllà de l'interès o de la pertinència de les bases teòriques ens uns casos i en uns altres, el seu desgranament satisfà moltes curiositats i interrogants del qui ressenya i, en la seva diversitat, prometen moltes hores de

lectura profitosa per a l'especialista i per al lector culte en general.

Podríem dividir el volum en dos grans grups d'estudis, atenent al concepte i a la metodologia de la recerca. D'una banda, els que s'ocupen genèricament d'aspectes metodològics i sistemàtics sobre el llenguatge i la manera de «parlar la festa i de representarla», i en aquest epígraf hauríem de situar articles i comunicacions com «Fiesta y fijación léxica. Enfoque contrastivo español-francés» signada en comú per Dolors Català i Josefa Castellví, professores respectivament de la Universitat Autònoma de Barcelona i de la Universitat de València; «Vocabulaire de la fête dans la langue orale: traduction français-espagnol» de Pedro Mogorón Huerta i Ascensión Sierra Soriano (Universitat d'Alacant); «La fiesta en las gramáticas de lengua francesa para españoles (finales del siglo XVIII-principios del siglo XIX)» de Josefa Castellví i Dolors Català (Universitat de València i Universitat Autònoma de Barcelona) i «La fête dans les dictionnaires» de Guilhem Naro Rouquette (Universitat Pompeu Fabra).

D'altra banda, els que desenvolupen anàlisis de traduccions o aspectes més aplicats de la lingüística contrastiva i la traductologia tal com es manifesten en la narrativa contemporània i en altres expressions literàries. A aquesta segona sèrie pertanyen les comunicacions «Les fêtes au fil des mois: problèmes de traduction» a càrrec d'Ascensión Sierra Soriano (Universitat d'Alacant); «Traducción y espectáculo en Cinenovela» de María Dolores Burdeus (Universitat Jaume I); «Comicidad y enlaces discursivos: aproximación traductológica a *La vie devant soi*» de Montserrat Cunillera Domènech (Universitat Pompeu Fabra); «Claire Brètecher *fait la fête* aux femmes modernes: ironie et traduction» de Françoise Olmo (Universitat Politècnica de València); «Aspectos culturales y traducción. La tradición literaria» d'Ana Luna Alonso (Universidade de Vigo); «Les enjeux de l'adaptation en traduction» de Laurence Malingret (Universidade de Santiago de

Compostela); «Niveles de incidencia externa en subordinadas adjetivas y adverbiales en lengua francesa (II). Interferencias en la traducción al español» a càrrec de Pilar Sarazà Cruz (Universidad de Córdoba); «El origen de los errores en traducción» de Susana Cruces Collado (Universidade de Vigo) i «Lecturas de la imagen para una traducción simbólica de la imaginación» de José Yuste Frías, igualment investigador de la Universidat de Vigo.

L'esmentat Guilhem Naro ens proposa una interessant taxonomia dels termes relacionats amb la festa en tres diccionaris francesos de diferents èpoques. Tenim, doncs, un tast d'aquesta dimensió sincrònica que proposàvem com a premissa. La polaritat llengua oral versus llengua escrita es manté irresolta, això sí, atès el caràcter inevitablement fred i impersonal dels diccionaris, com l'autor assenyala prudentment a tall de pòrtic del seu treball. I no podem sinó reconèixer amb ell que el diccionari és «un reflet de la société dont il décrit la langue... À travers celle-ci, chaque groupe humain manifeste ses aspirations, ses peurs, ses idéaux et... sa façon de voir et de faire la fête» (p. 687). La investigació es redueix a l'àmbit lexical però és duta amb diligència i ens aprèn sobretot que la repertorització lexicogràfica és un procés complex, amatent a l'anar-i-venir de moltes expressions, als canvis de registre i a d'altres fenòmens evolutius i té el mèrit de mostrar empíricament allò que moltes vegades es dona com un postulat, a saber, la incidència dels esdeveniments històrics i mediàtics damunt d'aquest instrument subtil que és la llengua, i de l'ús social que se'n fa.

Pedro Mogorrón Huerta i Ascensión Sierra Soriano, per la seva banda, ens proposen un buidatge bilingüe dels termes involucrats en l'expressió oral de la festa. La seva òptica no és tan sols sociolingüística sinó que, a més, dibuixa una oportuna categorització lingüísticoformal on apareix el que els autors anomenen *procediments a nivell del significant*, com ara la composició, els preséctics, els neologismes sintàctics i un seguit

d'operacions retòriques. A més, analitzen des d'un punt de vista contrastiu les possibilitats expressives dels argots juvenils i altres registres informals, partint de categories lingüístiques que es revelen de molta utilitat pragmàtica a l'hora d'analitzar traduccions i també, és clar, en l'organització d'una didàctica de la traducció. Menys interès hauríem d'atribuir a les seves conclusions, per massa òbvies.

Cal esmentar també el treball de Montserrat Cunillera, ja citat, que s'enfronta amb una traducció castellana de *La vie devant soi* de Romain Gary deguda a Ana Maria de la Fuente (*La vida ante sí*, Barcelona, 1997) obra fortament marcada per la dimensió de la comicitat i en què destaquen un seguit de trets recurrents de tipus genèric i estilístic que la posen de relleu tant en el pla purament lingüístic com en la dimensió estètica. Cunillera argumenta ben proveïda amb els atuell conceptuais de la lingüística discursiva, si bé el seu enfocament se centra exclusivament en els connectors causals i consecutius, per la manera com aquests construeixen un tipus de coherència argumentativa i restitueixen els components sobretot humorístics i col·loquials de la novel·la. Tot confrontant amb l'original diferents passatges de la traducció, l'autora insisteix en la funció estructural d'aquests connectors. L'omissió o la recuperació inadequada dels connectors en l'operació de traduir, no com a simples defectes o inadvertències de traducció sinó com l'oblit d'una dimensió literària essencial és un exemple més d'allò que Berman va fustigar incansablement i que anomenava *sistema de deformació de les traduccions*. Aquesta tendència afecta tota mena de textos susceptibles d'ésser traduïts, independentment del seu propòsit estètic, del seu grau d'elaboració formal i de les consignes retòriques o narratives a les quals respongui. I pot donar-se perfectament en traductors de talent. No és tant funció del coneixement o de l'habilitat sinó d'una postura prèvia que assumeixi o no el caràcter singular de cada projecte literari. Berman defineix més enda-

vant la noció d'ètica traductora, que no és aquí el lloc de desenvolupar però que es desprèn estrictament de les consideracions anteriors i que valora en el procés traductor sobretot el projecte que el sustenta i no tant el seu balanç de defectivitat. El rigor d'aquesta ponència, amb les anàlisis minucioses que efectua des d'una òptica lingüística i pragmàtica, i sobretot el missatge clar de la conclusió, advoquen sense ambages per una crítica de traduccions que no privilegiï desmesuradament el component semàntic en perjudici de les altres instàncies involucrades en el procés global de significació. I caldria treure'n els ensenyaments necessaris no solament per a la teoria traductològica sinó en la pràctica i en la didàctica de la traducció.

Suggeridor i ric és també el treball que François Olmo dedica a la traducció de tires de còmic de la sèrie de Claire Brètecher sobre les «dones modernes». Si bé en aquest cas la investigadora no fa declaracions de principis ni postula cap model explícit, la seva ponència té el valor d'aixecar acta d'unes maneres de traduir rutinàries, poc amants a retre la complexitat expressiva. L'anàlisi enfoca correctament el problema de la interpretació dels enunciats ambigus. Així, la ironia de la cèlebre humorista i sociòloga francesa, força difosa i llegida en el nostre àmbit cultural, disseca i ridiculitza àcidament un cert discurs il·lustrat i progressista. Per al traductor que vulgui «interpretar» els diferents nivells expressius que s'hi barregen i que, al capdavant, hagi de traslladar-ne el màxim nombre possible en llengua d'arribada, s'imposa un càlcul afinat dels factors socioculturals i discursius, especialment referits al nivell de llengua o als registres socials. La nòmina de mancances observades no queda tancada però heusen ací unes quantes: a) la no utilització de certs mots inspirats de la publicitat i que subratllen la influència dels mitjans en el llenguatge parlat, tal com es fa en l'original; b) la negligència dels valors i connotacions afegides de certes paraules; c) la falta de marcatge de certs sinònims observada en els

fragments estudiats, passivitat que acabaria d'esmussar el relleu semàntic que Brètecher ha volgut donar, a to amb el caràcter irònic de la tira. Com a nota negativa, assenyalem l'excessiva rigidesa de certes solucions proposades per la ponent.

Acabarem amb dues contribucions de més abast teòric. En la primera, José Yuste Frías fa un recorregut per les lectures que la imatge simbòlica ha rebut en les diferents disciplines i proposa algunes implicacions del concepte d'imaginació en el camp dels estudis traductològics. Yuste és deutor d'un concepte antropològic i psicològic d'imaginari, que si bé res no exclou que pugui servir per explicar una part dels processos de la traducció, certament contribueix a obrir un camp especulatiu complex per obtenir, al capdavant, una collita molt exigua d'obvietats, com les que s'apunten en la ponència. Això no vol dir que en molts casos no hi estiguem d'acord. Com, per exemple, en una de les tres conclusions amb què tanca l'estudi: «El traductor intérprete debe saber reconocer que el significado no es una entidad estable independiente del momento y del lugar, sino todo lo contrario.» O aquesta altra: «el aspecto simbólico de la imaginación permite descubrir al traductor todo un horizonte de sentido a la vez cercano y lejano, presente y ausente, immanente y trascendente. En este sentido, la traducción simbólica de la imaginación sería aquella que, ante todo, considera la actividad de traducir como una auténtica estrategia interpretativa del imaginario presente en el texto literario». En acabar ens domina la impressió que l'autor només s'ha dedicat a formular uns interrogants que ja teníem plantejades a l'inici, tot repassant, això sí, un sector importantíssim de la teoria hermenèutica contemporània. I es fa difícil d'obrir més interrogants que no ho fa ell, sense encarar-ne cap a fons.

La segona d'aquestes aportacions de caire més reflexiu és el treball «La reconstrucción de la memoria en *La Disparition* de Georges Perec» on Hermes Salceda, traductor i autoritat reconeguda en l'estudi del que alguns anomenen *literatura amb tra-*

ves (del francès *contrainte*), s'aplica a avaluar la productivitat de l'escriptura a partir de regles constructives, agafant com a pedra de toc la famosa novel·la lipogramàtica de Perec. Els mecanismes que articulen tant el pla material com ficcional d'aquest relat són revelats al lector per mitjà d'una dissecció implacable que posa al descobert com el «formalisme» en alguns autors no respon a una experimentació gratuïta o circumstancial sinó que n'estructura la creació de sentit i també, d'alguna manera, la comunicació. La supressió d'una vocal de l'alfabet, que fa de transsumpte de l'anècdota principal, si bé d'una banda, ens ve a dir Salceda, empobreix els recursos de la dicció, precipitant la narració cap a unes sonoritats abruptes i poc acollidores i amb

ella, una gran part del seu suport sintagmàtic, per un retop sorprenent, no fa sinó poblar l'imaginari i representar una figura de la buidor existencial en què es mouen els personatges.

Pel mètode d'acostament utilitzat i per la penetració de què fa gala en tot moment, aquest text ens aporta implícitament, entre d'altres, un ensenyament capital, que l'obra col·lectiva *Écrire la fête* no desmenteix en cap moment, i és que l'exercici rigorós i conscient de la traducció és una de les vies amb més futur per revelar els secrets de la literatura.

Ramon Lladó

Universitat Autònoma de Barcelona
Facultat de Traducció i d'Interpretació